

ԱՎԵՏԻՍ ՔԱԼԱՇՅԱՆ

Փիլիսոփայական գիտ. թեկնածու, դոցենտ

**ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԸ
Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՕՐՈՔ
(2010-ԱԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐ)**

Նայտնի է, որ 2000-ականների առաջին տասնամյակին ճեմարանի՝ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ղեկավարությամբ իրականացված բարեփոխումների արդյունքում Մայր Աթոռի հոգեւոր ուսումնական հաստատությունը ձեռք բերեց պետականորեն ճանաչված, մասնագիտական կրթություն իրականացնող եւ հավատարմագրված բարձրագույն ուսումնական հաստատության կարգավիճակ: ՀՀ պետական կրթական չափորոշիչների պահանջներին լիովին համապատասխան՝ ճեմարանին իրավունք վերապահվեց բակալավրիատի եւ մագիստրատուրայի կրթական ծրագրերով «Աստվածաբանություն» մասնագիտությամբ շրջանավարտներին շնորհել հավատարմագրված մասնագիտության «բակալավրի» եւ «մագիստրոսի» գիպլոմ¹:

Այսպիսով՝ ճեմարանում ստեղծվեցին բոլոր հիմքերը եռաստիճան կրթության անցնելու եւ եւրոպական միասնական կրթական տարածքին միավորվելու համար: 2010-ական թվականներին ճեմարանի առջեւ ծառացած հրատապ այդ խնդիրների լուծման ղեկավարությունը կրկին ստանձնեց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Մայր Աթոռի կրթական հաստատություններում բարեփոխումների սահուն ընթացքն ապահովելու, ուսումնակրթական գործընթացները կենտրոնացված կազմակերպելու, ղեկավարելու, համակարգելու եւ վերահսկելու, ինչպես նաեւ ծավալված աշխատանքների արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով՝ Վեհափառ Հայրապետի տնօրինությամբ 2012 թ. մարտի 20-ին Հոգեւոր նեմարանի տեսուչ Գեորգ եպս. Սարոյանի ղեկավարությամբ կազմավորվեց Ս. Էջմիածնի հոգեւոր կրթական հաս-

¹ Տե՛ս ԱՎ. ՔԱԼԱՇՅԱՆ, Ճեմարանի կրթական բարեփոխումները Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրոք (2000–2007 թթ.), «Էջմիածին», 2019, ն., էջ 115–129:

տատուելությունների վերատեսչությունը², որի հսկողությամբ էլ ընթացավ կրթության միջազգային չափորոշիչներին համապատասխանող նեմա-րանի բակալավրիատի եւ մագիստրատուրայի ուսումնական ծրագրերի շարունակական կատարելագործումը:

Եւրոպական միասնական կրթական համակարգի պահանջներին հա-մահունչ՝ ճեմարանում լրամշակվեց բարձրագույն կրթության առաջին աստիճանի՝ բակալավրիատի ուսումնական ծրագիրը, որը կազմվել էր Մայր Աթոռի սահմանած կրթական սկզբունքների, ծրագրային պահանջ-ների եւ Հանրապետության կառավարության հաստատած պետական չափորոշիչների ներդաշնակ զուգադրությամբ: Ճեմարանի բակալավ-րիատի ուսումնական լրամշակված ծրագիրը չափորոշող փաստաթուղթ էր, որով սահմանվում էին, ա. կրթական աստիճանի ուսումնական գոր-ծընթացների կառուցվածքը, տեւողությունը, շարունակականություն-ը, ուսանողական գործնական պարապմունքները եւ արձակուրդների տեւողությունը, բ. ուսումնասիրվող առարկաների հաջորդականություն-ը եւ յուրացման տրամաբանական անցումները, գ. առարկայացանկի բաժանումներն ըստ ուս. տարիների, կիսամյակների եւ շաբաթների, դ. յուրացվող դասընթացների ստորաբաժանումները (ընդհանուր հումա-նիտար ու հասարակագիտական, ընդհանուր եւ հատուկ մասնագիտա-կան), ե. կրթական աստիճանին համապատասխան շաբաթական, կիսա-մյակային եւ տարեկան բաշխվածությունը, զ. ուսանողների առավելա-գույն՝ շաբաթական եւ կիսամյակային պարտադիր բեռնվածությունը, է. դասախոսների շաբաթական, կիսամյակային եւ տարեկան բեռնվածու-թյունը: Նախատեսված էր նաեւ կրթության մասնագիտական առանձնա-հատկությունները հաշվի առնող առարկաների փոփոխական հատված³:

² Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հոգեւոր կրթական հաստատությունների վերատեսչության կառույցի մեջ էին մտնում Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանը՝ որպէս մայր բուհ, Սեւանի Վազգենյան հոգեւոր դպրանոցը, քահանայից պատրաստման լսարանը, ինչպէս նաեւ Հառիճի Թրբանճյան ընծայարանը՝ որպէս բուհին կից ավագ դպրոց: Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հոգեւոր կրթական հաստատությունների վերատեսչու Պեւորգ եպս. Սարոյանի առաջարկով որոշակի փոփոխություններ կատարվեցին նաեւ ճեմարանի ամբիոնների կառուցվածքում, եւ նախկին չորս ամբիոնների միավորմամբ կազմվեցին երկու աստվածաբանության ու պատմական աստվածաբանության եւ հումանիտար առարկաների ամբիոններ:

³ Բակալավրիատի ուսումնական նոր ծրագրով ուս. տարվա ընթացքում ուսանողներին տրվում էր Ս. Ծննդյան եւ Ս. Հարություն ամենամյա կարճաժամկետ (1-ական շաբաթ) եւ ամառային (7 շաբաթ) արձակուրդներ: Ուսումնառության ողջ ընթացքում ուսանողները եկեղեցում պետք է ձեռք բերեին հովվական փորձառություն, ինչը ղեկավարում էին տեսչությունն ու հոգեւոր դաստիարակները: Կրթական աստիճանի յուրացումը եզրափակվում

Ուսումնական լրամշակված ծրագրով ուսանողներին առաջադրվող հիմնական պահանջն էր՝ հոգեւոր արդյունավետ ծառայություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ գիտելիքներ եւ հմտություններ ձեռք բերել: Այս նպատակով աստվածաբանական բարձրագույն կրթության քառամյա այս ծրագրով առաջնային համարվեց աստվածաշնչագիտության եւ աստվածաբանության հենքային խորացված ուսուցումը: Նրանում զգալի տեղ էր հատկացվել նաեւ ապագա հոգեւորականներին եկեղեցական սպասավորությանը պատրաստելուն, ինչպես նաեւ հաջորդ՝ մագիստրոսական կրթության ընթացքում մասնագիտական հմտությունները կատարելագործելուն: Նպատակային այդ խնդիրների իրագործման համար ձեւակերպվել էին նաեւ ուսանողների կողմից առարկայական ծրագրերի յուրացման հիմնական պահանջները. ա. հստակ պատկերացում ունենալ դասընթացների առարկայական տիրույթի, մեթոդների եւ գործիքակազմի վերաբերյալ, հիմնովին յուրացնել դրանց հասկացությունների եւ դատողությունների համակարգը, բ. անհրաժեշտ գիտելիքներ ձեւավորել աստվածաբանության, հայագիտության, հովվագիտության, հոմանիտար եւ լեզվաբանական դասընթացների հիմնարար հարցերի վերաբերյալ, գ. յուրացնել կրթական աստիճանի համար սահմանված սկզբնաղբյուրները եւ բնագրերը, դ. Հայ եկեղեցու ավանդության դիրքերից յուրացնել արեւելյան եւ արեւմտյան աստվածաբանական մտքի եւ դպրոցների զարգացման միտումները, ջատագովության, հայրաբանության եւ ծրագրային այլ գիտակարգերը:

Ճեմարանի բակալավրիատի ուսումնական լրամշակված նոր ծրագրում նախատեսվող հիմնական բաղադրիչը մասնագիտական գիտելիքներ ձեւավորող ու զարգացնող աստվածաբանական կրթությունն էր: Կրթական այդ խնդրի իրագործումը պայմանականորեն բաժանված էր երկու մասի՝ տեսական գիտելիքների ձեռքբերում եւ գործնական հմտությունների ձեւավորում: Առաջինը լուծում էր ուսանողների կողմից աստվածաբանական հիմնարար արժեքների շարունակական յուրացումը, իսկ երկրորդը՝ հոգեւոր գործնական կյանքում դրանց արհեստավարժ կիրառումը: Այլ կերպ ասած՝ ճեմարանի բակալավրիատի ուսումնական նոր ծրագիրը կոչված էր ուսանողների շրջանում աստվածաբանական գիտելիքների ձեւա-

էր ավարտաճառի պաշտպանությանը եւ մասնագիտական 5–6 առարկաներից ավարտական որակավորման (պետական) քննություններ հանձնելով:

վորումը եւ աստվածաբանական մշակույթի զարգացումը համակարգելուն, ինչը ենթադրում էր աստվածաբանական ժառանգության յուրացում եւ «սեփականում»։ Արդի պահանջներին համապատասխան մակարդակ ունեցող մասնագետ-հոգեւորականների պատրաստումն անխուսափելիորեն ենթադրում էր նաեւ աստվածաբանական, եկեղեցագիտական եւ կրոնագիտական եզրերով վերլուծություն եւ մեկնաբանություն կատարելու հմտությունների ձեւավորում։

Առաջադրվել էին նաեւ բակալավրիատի կրթական աստիճանի պարտադիր չափորոշիչները.

ա. Աստվածաշնչագիտության բնագավառում պահանջվող մակարդակով ծանոթ լինել Աստվածաշնչի պատմությանը եւ աշխարհագրությանը, Հին եւ Նոր Կտակարանների ներածությանը, Սուրբ Գրքի մեկնողական դպրոցներին, մեկնության հիմնական մոտեցումներին։

բ. Տեսական աստվածաբանության բնագավառում հստակ պատկերացում ունենալ Հայ Եկեղեցու դավանաբանության եւ վարդապետության, տեսական աստվածաբանության հիմնարար գիտակարգերի վերաբերյալ, յուրացնել եւ ի հարկի կիրառել Հայ Եկեղեցու՝ դրանց իմաստավորման եւ մեկնաբանության ընդհանրական սկզբունքները։ Տիրապետել եւ կարողանալ հասարակական կյանքում արմատավորել բարոյական աստվածաբանության գլխավոր սկզբունքները, պահանջվող մակարդակով հիմնավորել դրանց կիրառման անհրաժեշտությունը։

գ. Պատմական աստվածաբանության բնագավառում հիմնովին յուրացնել Հայ Եկեղեցու պատմությունը եւ այդ դիտանկյունից՝ համաքրիստոնեական պատմության, քրիստոնեական Արեւելքի ու Արեւմուտքի պատմաաստվածաբանական ընթացքը, դպրոցների ձեւավորման հիմնախնդիրները եւ ժառանգորդության սկզբունքները, մասնագիտական գիտելիքներ ձեռք բերել հայ եկեղեցական մատենագրության, հայրաբանության հիմնախնդիրների, գործիքակազմի, ուղղությունների ու դրանց կիրառության վերաբերյալ։

դ. Գործնական աստվածաբանության բնագավառում հիմնարար գիտելիքներ ունենալ Հայ Եկեղեցու ծեսի ձեւավորման ու զարգացման, աստվածապաշտության գրքերի եւ հարակից այլ պարագաների կազմության, բովանդակության, կանոնականացման ու ժամասացության մեջ գործածման վերաբերյալ։ Հիմնարար գիտելիքներ ունենալ Հայ Եկեղեցու Խորհուրդների, Սուրբ Պատարագի բաժանումների, խնկարկության,

Կարգերի, Մաղթանքների, տոնածիսական համակարգի ներմուծման, կիրառման, ժամերգությունների կատարման ժամանակի, պատմական զարգացման, ձեւի ու միավորների, ինչպես նաեւ դրանց ընթացիկ փոփոխությունների եւ այլնի վերաբերյալ:

Ե. Հանրակրթական ոչ լեզվական դասընթացների կրթամաս. 1. հիմնովին տիրապետել հայոց հնագույն, հին, միջնադարյան, նոր եւ նորագույն շրջափուլերի պատմությանը, սկզբնաղբյուրներին եւ հիմնական ուսումնասիրություններին, ընդհանուր գծերով ներկայացնել հայ պատմագիտական մտքի զարգացումը, 2. հայ հին, նոր եւ նորագույն գրականություն ու դրանց ժանրային առանձնահատկությունների իմացություն, զարգացման հիմնական ուղղությունների վերլուծություն, 3. յուրացնել համաշխարհային գրականության պատմության հիմնական օրինաչափությունները, բացատրել գրական ստեղծագործությունների դերն ու առանձնահատկությունները, քննարկել դրանց առնչվող խնդիրները, 4. ներկայացնել փիլիսոփայության առանձնահատկությունները, հայեցակարգային հիմնախնդիրները, հասկանալ ճշմարտության եւ մոլորության, գիտելիքի եւ հավատի, ռացիոնալի եւ իռացիոնալի սահմանազատման սկզբունքները, վերլուծել աստվածաբանության հետ ունեցած հարաբերությունները, 5. ընդհանուր համակարգված գիտելիքներ ունենալ կրոնի, դրա պատմական դրսեւորումների, հասարակական ու հոգեւոր կյանքում ունեցած դերակատարության մասին: Հայ Եկեղեցու դավանական ըմբռնումների դիրքերից ներկայացնել ժամանակակից ավանդական եւ ոչ ավանդական կրոնների հավատքային հիմնարար սկզբունքներն ու պաշտամունքային առանձնահատկությունները, կարողանալ զուգահեռներ անցկացնել վարդապետական աստվածաբանության, եկեղեցաբանության եւ կրոնագիտական մտքի հիմնարար ըմբռնումների միջեւ:

զ. Լեզվական դասընթացների կրթամաս. 1. հիմնարար գիտելիքներ ունենալ հայերենի տարբեր փուլերի, լեզվաոճական վերլուծության, լեզվական այս կամ այն միավորի ընտրության, լեզվի մշակույթի եւ հարակից այլ հիմնախնդիրների վերաբերյալ: Կարողանալ պահանջվող մակարդակի մայրենիով հաղորդակցվել, ձեւակերպել ու ներկայացնել բանավոր եւ գրավոր տրամաբանված խոսք, 2. մասնագիտական հիմնարար գիտելիքներ ունենալ գրաբարի առանձնահատկությունների, բառապաշարային եւ քերականական իրողությունների վերաբերյալ: Ձեռք բերել

գրաբար բնագրերը վերլուծելու եւ աշխարհաբարի փոխադրելու հմտություններ, 3. տիրապետել ընդհանուր եւ մասնագիտական անգլերենի հիմունքներին, յուրացնել մասնագիտական բառապաշարն ու եզրերը, կարողանալ ներկայացնել մասնագիտական հիմնական հասկացությունները: Կարողանալ հաղորդակցվել ընդհանուր եւ մասնագիտական նյութերի շուրջ, պատրաստել զեկուցումներ, վարել բանավեճեր, 4. ուսաց լեզվի իմացություն, մասնագիտական բառապաշարի յուրացում եւ հարստացում: Ձեռք բերված լեզվական իմացությունը կիրառել մասնագիտական եւ այլ ոլորտներում հաղորդակցության համար: Պատրաստել զեկուցումներ, վարել քննարկումներ եւ բանավեճեր:

5. Տիրապետել բնագրագիտական աշխատանք կատարելու գործիքակազմին, հմտանալ աստվածաբանական բնագրերի հետազոտության մեջ, աշխատել արխիվային փաստաթղթերի, ձեռագրերի, բնագրերի եւ բառարանների հետ, պատրաստել ու ներկայացնել աստվածաբանական եւ հայագիտական նյութերով զեկուցումներ, ակնարկներ (էսսե), կուրսային եւ ավարտական (ավարտաճառ) աշխատանքներ:

Ուսումնական լրամշակված ծրագրի պահանջների յուրացումը շրջանավարտներին թույլ կտար աստվածաբանության ոլորտում հաղորդակից դառնալ ինչպես Հայ Եկեղեցու, այնպես եւ համաքրիստոնեական ու տարածաշրջանային արժեքներին, անցյալի եւ ներկայի աստվածաբանական հիմնական ուղղություններին, ինչը կարող էր նաեւ նպաստել անհրաժեշտ հմտություններ եւ կարողություններ ձեռք բերելուն, միջհավատքային երկխոսություններ իրագործելուն: Ճեմարանի բակալավրիատի ուսումնական ծրագրով նախատեսված գիտելիքների յուրացումը պետք է էապես նպաստեր նաեւ Հայաստանում գործող տարբեր հարանվանությունների դավանաբանական առանձնահատկությունների եւ հասարակական ուղղվածության նկատմամբ մասնագիտական մոտեցումներ դրսևորելուն, ինչն ապագա հոգեւորականին թույլ կտար յուրացրած փաստարկումների համակարգը կիրառել դրանց գաղափարաբանության քննական վերլուծության ու արժեւորման գործում:

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Հայրապետի հանձնարարությամբ, վերատեսչության ընդհանուր ղեկավարությամբ, ճեմարանի ամբիոնները նախապատրաստեցին նաեւ երոպական կրթական ընդհանուր տարածքի բարձրագույն կրթության ակադեմիական չափանիշներին համապատասխանող բակալավրիատի ուսումնական եւ ուսումնամեթոդական

աշխատանքների կարգավորմանը միտված չափորոշող մի շարք փաստաթղթեր: Դրանք էին՝

- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի (աստվածաբանական համալսարանի) բակալավրի կրթական ծրագրով ընդունելության կանոնակարգ,
- Ուսանողների՝ կուրսից կուրս փոխադրության, հեռացման (ազատման) եւ վերականգնման կարգ,
- Ուսանողների ակադեմիական շարժունության կարգ,
- Շրջանավարտների ամփոփիչ որակավորման կանոնակարգ,
- ավարտական աշխատանքի (ավարտաճառի) պատրաստման կարգ եւ գնահատման չափանիշներ:

Վերատեսչության ղեկավարությամբ ճեմարանի ամբիոնները կազմել, մշակել եւ ուսումնական խորհրդի հաստատմանն են ներկայացրել նաեւ ճեմարանի ուսումնական եւ ուսումնամեթոդական աշխատանքների կատարելագործմանը միտված մի շարք այլ կանոնակարգեր եւս: Դրանք են՝

- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի (աստվածաբանական համալսարանի) գիտելիքների ստուգման եւ գնահատման կանոնակարգ,
- գնահատման սանդղակ եւ նշագրում,
- ակնարկի պատրաստման կարգ եւ գնահատման չափանիշներ,
- կուրսային աշխատանքի պատրաստման կարգ եւ գնահատման չափանիշներ,
- պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի ուսումնական բեռնավածության հաշվարկի սկզբունքներ,
- գրականության հղումների կարգ:

Այդ եւ ուսումնական գործընթացները կարգավորող չափորոշիչ այլ կանոնակարգերը քննարկվելով ճեմարանի ուսումնական եւ գիտական խորհուրդներում՝ երաշխավորվել եւ ներկայացվել են Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գրեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հաստատմանը:

Հայոց Հայրապետի որոշմամբ սարկավազական ձեռնադրության քննությունները հաստատվեցին բակալավրիատի ավարտական որակավորման քննություններից հետո, ուստի շարունակվեցին վերջինիս ուսումնական ծրագրի լրամշակման աշխատանքները: Նրանում պահպանվեց բակալավրիատի ընդհանուր կրթական, լեզվագիտական եւ հա-

յագիտական առարկաների լիարժեք ծավալը: Միաժամանակ, սարկավագական քննությունների հետ կապված, հովվական եւ աստվածաբանական մի շարք ընդհանուր առարկաներ մագիստրատուրայի ծրագրից հանվեցին եւ ներառվեցին բակալավրիատի ուսումնական ծրագրում: Նախատեսվեց նաեւ հոգեւոր փորձառության ձեռքբերում: Գարեգին Բ. Վեհափառ Հայրապետի առաջադրած պահանջներին համապատասխան՝ բակալավրիատի կրթական ծրագիրն ավարտող ուսանողների հոգեւոր ծառայության համար ուսումնական նոր ծրագրում ավելացվեց նաեւ հովվագիտական մասնագիտական առարկաների թիվը: Բակալավրիատի ուսումնական լրամշակված ծրագրի բնորոշ առանձնահատկություններից մեկն այն էր, որ գործնական հմտությունների կատարելագործման համար Ա.—Է. կիսամյակներում նախատեսվեց հովվական խնամքի ու հոգեւոր ծառայության (գիակոնիա) 4-շաբաթյա փորձառություն: Այդ նպատակին ծառայեց նաեւ նոր առարկաների («Սրբախոսություն եւ ընդհանուր քրիստոնեական հոգեւորություն», «Գործնական հոգեբանություն» եւ այլն) ներդրումը: Ծրագրում ներառվեցին նաեւ ուսանողների կրթական եւ մասնագիտական պատրաստվածության բարձրացմանը նպաստող մի շարք նոր դասընթացներ («Աստվածաշնչի մեկնաբանության ներածություն», «Աղանդագիտություն», «Արեւմտահայերեն», «Տնտեսագիտություն», «Ինֆորմատիկա»):

Կրթական բարեփոխումների այս փուլը եւս ունեցավ իր բնականոն արդյունքը: Զեմարանի 140-ամյակի նախօրեին՝ 2013 թ. ապրիլի 17-ին, ՀՀ ԿԳ նախարար Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին բակալավրիատի կրթական ծրագիրն անժամկետ իրականացնելու իրավունք վերապահեց (լիցենզիա սերիա Ա №0075)⁴:

Զեմարանական կրթության երկրորդ աստիճանն իրագործվում էր մագիստրատուրայի ծրագրով, որը կոչված էր բակալավրիատի ընդհանուր

⁴ Զեմարանի կրթական աստիճանների լիցենզավորման անհրաժեշտությունը թելադրված էր բարձրագույն մասնագիտական կրթության լիցենզավորման մասին ՀՀ կառավարության 2000 թ. հուլիսի 7-ի №372 որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու եւ բարձրագույն մասնագիտական կրթական ծրագրերի (բացառությամբ բժշկական բարձրագույն մասնագիտական կրթական ծրագրերի) իրականացման լիցենզավորման կարգի մասին ՀՀ կառավարության 2009 թվականի հուլիսի 9-ի №808-Ն որոշման պահանջներով: ՀՀ կառավարության նոր որոշման պահանջներին համապատասխան՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանձնարարությամբ ՀՀ ԿԳ նախարարություն էր ներկայացվել ճեմարանի լիցենզավորման համար պահանջվող փաստաթղթերի փաթեթ:

կրթության հենմի վրա ապահովելու աստվածաբանական խորացված եւ հիմնաւոր մասնագիտական պատրաստություն:

Վերատեսչության ղեկավարութեամբ, նոր պայմաններին համահունչ, կազմվեց նաեւ ճեմարանի մագիստրոսական լրամշակված կրթական ծրագիրը: Այն բաղկացած էր կրթական եւ հետազոտական բաղադրիչներից, իսկ չափորոշիչ ուսուցման տեւողութեւնը 2 տարի էր (4 կիսամյակ): Ուսումնական տարվա համար սահմանված էր 32-շաբաթյա տեւողութեւն, իսկ կիսամյակային քննութեւններին եւ ստուգարքներին հատկացված էր 3 շաբաթ⁵: Մագիստրատուրայի լրամշակված ուսումնական ծրագրի կրթական բաղադրիչով նախատեսված էր կառուցվածքային երկու տարր՝ ընդհանուր հիմնարար եւ մասնագիտական կրթութեւն:

Մագիստրոսական կրթական ծրագրի ընդհանուր հիմնարար կառուցատարրի նպատակը մասնագիտական անհրաժեշտ խորացված գիտելիքներ յուրացնելու ճանապարհով բարձր որակավորման մասնագետներ պատրաստելն էր: Այն ստորաբաժանված էր երկու՝ հիմնարար կրթական («Մասնագիտական ոլորտում հաղորդակցութեւն օտար լեզու», «Համակարգչային տեխնոլոգիաները մասնագիտութեւն մեջ եւ գիտական հետազոտութեւններում», «Երբայեցերեն», «Հոգեբանութեւն», «Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութեւն», «Եկեղեցական իրավունք») եւ լրացական («Ձեռագրագիտութեւն», «Եկեղեցական արվեստների պատմութեւն») դասընթացների: Ուսումնական ծրագրով նախատեսված էր նաեւ մասնագիտական ընդհանուր եւ հատուկ մասնագիտական («Հին Կտակարանի մեկնութեւն», «Նոր Կտակարանի մեկնութեւն», «Պողոս առաքյալի աստվածաբանութեւն», «Ընդհանուր աստվածաբանութեւն հիմունքներ», «Վարդապետական աստվածաբանութեւն», «Հովական աստվածաբանութեւն», «Քրիստոնեական բարոյագիտութեւն», «Համեմատական աստվածաբանութեւն», «Եկեղեցաբանութեւն», «Մեսի աստվածաբանութեւն», «Արդի աստվածաբանական ուղղութեւններ», «Հայ եկեղեցական մատենագրութեւն», «Հայրաբանութեւն», «Արդի քրիստոնեական ջատագովութեւն», «Եկեղեցական երաժշտութեւն», «Հայ եկեղեցու պատմութեւն», «Ընդհանուր եկեղեցու պատմութեւն», «Քարոզ-

⁵ Ուս. տարվա ընթացքում ուսանողներին տրվում էին Ս. Ծննդյան եւ Ս. Հարութեւն ամենամյա կարճաժամկետ (1-ական շաբաթ) եւ ամառային (7 շաբաթ) արձակուրդներ: Ուսումնառութեւն ողջ ընթացքում ուսանողները եկեղեցում ձեռք են բերում հովական փորձառութեւն:

խոսուիցուն», «Տոմարագիտուիցուն») դասընթացների դասավանդում: Միանգամայն հստակ էր, որ ճեմարանի մագիստրոսական ծրագրի հիմնական կառուցատարրերը մասնագիտական կրթությունը եւ մասնագիտացման դասընթացներն էին: Ինչ վերաբերում է գիտահետազոտական կրթամասին, ապա այն եւս ներառում էր երկու կառուցատարր՝ մագիստրոսական թեզ եւ նախադիպլոմային գործնական փորձառություն («Գիտահետազոտական աշխատանքի մեթոդիկա» դասընթաց եւ գիտահետազոտական աշխատանք 2-րդ կուրսի երկու կիսամյակներում՝ 6-ական շաբաթ): Իսկ եզրափակիչ որակավորման համար սահմանվել էին պետական քննություններ եւ մագիստրոսական թեզի պաշտպանություն:

Նախանշված էին նաեւ մագիստրոսական կրթությանն առաջադրվող հետեւյալ խնդիրները. ա. աստվածաբանության ոլորտում պահանջվող մակարդակով տիրապետել հիմնարար գիտակարգերին (դավանաբանական աստվածաբանություն, քրիստոսաբանություն, հայրաբանություն ու հայրախոսություն, ծիսական աստվածաբանություն եւ այլն) ու դրանց մասնագիտական հասկացությունների համակարգին, բ. պատմական աստվածաբանության շարակարգությունում յուրացնել քրիստոնեական աստվածաբանության, քրիստոնեական Արեւելքի ու Արեւմուտքի աստվածաբանական դպրոցների ձեւավորման հիմնախնդիրները, գ. ի մոտո ծանոթանալ գոյություն ունեցող (եւ անցյալում գոյություն ունեցած) աստվածաբանական համակարգերին, դրանք բնորոշող վարդապետություններին, հայեցակարգերին եւ կրոնափիլիսոփայական ուսմունքներին, դ. ձեւավորել աստվածաբանական սկզբնաղբյուրների եւ բնագրերի հետ աշխատելու հմտություններ, յուրացնել դրանց վերլուծության մեթոդները, ե. անհրաժեշտ գիտելիքներ ունենալ համակարգիչների տեխնիկական, ծրագրային ապահովման վերաբերյալ, օգտվել տեղեկատվության տարատեսակ աղբյուրներից (համացանցային շտեմարաններ, էլեկտրոնային գրադարաններ, գիտական աշխատանքներ եւ այլն), ստեղծել անհրաժեշտ հիմքեր՝ համակարգչի օգնությամբ մասնագիտական գործնական հետազոտություններ ու վերլուծություններ կատարելու համար, զ. կարողանալ հաղորդակցվել օտար լեզուներով, ձեւակերպել ու ներկայացնել բանավոր եւ գրավոր տրամաբանված խոսք:

Մագիստրոսական կրթական ծրագրով, ուսումնական գործընթացի կազմակերպման արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով, վերատեսչության ղեկավարության մեթոդները նախապատրաստեցին

նաեւ եւրոպական կրթական ընդհանուր տարածքի բարձրագույն կրթության ակադեմիական պահանջներին համապատասխանող ուսումնական գործընթացի կարգավորմանը միտված մի շարք նոր փաստաթղթեր: Դրանք էին՝

- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի (աստվածաբանական համալսարանի) մագիստրատուրայի ընդունելության կանոնակարգ,
- Մագիստրոսական թեզի պատրաստման կարգ եւ գնահատման չափանիշներ,
- Մագիստրոսական ակնարկի պատրաստման կարգ եւ գնահատման չափանիշներ:

Առաքելայական ուսումնական ծրագրերի ամբողջական կատարումը եւ նւթանական ուսանողների կողմից ծրագրային նյութի յուրացումն ապահովելու նպատակով, տեսչության վերահսկողությամբ ու մասնակցությամբ, ուս. տարվա ընթացքում ամբիոնները պարբերաբար իրականացնում էին դասալսումներ եւ դրանց արդյունքների ֆննարկումներ: Նախապատրաստական մեծ աշխատանք կատարվեց նաեւ խմբային գործնական (սեմինար) պարապմունքների ծրագրերի, հանձնարարվող պարտադիր եւ լրացուցիչ գրականության ցանկ հաստատելու, օտարների՝ Հայ Եկեղեցու պատմության եւ աստվածաբանության վերաբերյալ ոչ ճիշտ եւ նենգափոխված պատկերացումների դեմ պատմական ճշմարտության վեր հանմամբ պայքարելու ուղղությամբ:

Բուհական կրթության նոր պահանջներին լիովին համապատասխանող Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի մագիստրատուրայի ուսումնական եւ կրթական ծրագրերը նույնպէս գտնվեցին ՀՀ ԿԳ նախարարության մասնագիտական հանձնաժողովի փորձաքննության եւ մշտագիտարկման ոլորտում: Շուրջ մեկ տարի հանձնաժողովի անդամներն ուսումնասիրում էին կրթության միջազգային չափորոշիչներին համապատասխանող ճեմարանի մագիստրատուրայի ուսումնական ծրագիրը եւ զուգահեռաբար անցկացնում դասալսումներ:

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռնարկած՝ ճեմարանի կրթական բարեփոխումների այս փուլի հանգրվաններից մեկն էլ այն էր, որ հոգեւոր հաստատության 140-ամյակի նախօրեին՝ 2013 թ. ապրիլի 17-ին, ՀՀ ԿԳ նախարար Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին իրավունք վերապահեց անժամկետ իրականացնելու մագիստրատուրայի կրթական ծրագիր (լիցենզիա սերիա Ա №0061):

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեորգյան հոգեւոր նեմարանի կրթական բա-
րեփոխումները թեւակոխեցին նոր փուլ, որը կառույցի կյանքում առանձնակի
նշանավորվեց. հոգեւոր կրթական հաստատությանն իրավունք վերապահվեց
անժամկետ իրականացնելու բակալավրիատի եւ մագիստրատուրայի կրթա-
կան ծրագրեր: Բոլոր հիմքերն ստեղծվեցին նաեւ նեմարանում հետբուհական
կրթություն իրականացնելու եւ այդ ոլորտում նույնպէս եւրոպական միաս-
նական կրթական տարածքում ներգրավվելու համար:

*Կազմակերպչական զուգընթաց նախաձեռնություններով աչքի ըն-
կալ նաեւ Մայր Աթոռի հոգեւոր կրթական հաստատությունների վերա-
տեսչությունը, որը Գարեգին Բ. Հայրապետի արտոնություններ արդյունա-
վետ քայլեր ձեռնարկեց ճեմարանի միջազգային համագործակցության
ծավալման ուղղությամբ:*

2011 թ. սեպտեմբերի 25-ին, ի նպաստ միասնական գիտակրթական տա-
րածքի ընդլայնման, կնքվեց Գեորգյան հոգեւոր նեմարանի եւ Սանկտ Պե-
տերբուրգի հոգեւոր ուղղափառ ակադեմիայի աստվածաբանական կրթա-
կան, հումանիտար գիտելիքների ու հոգեւոր լուսավորության բնագավառնե-
րի համագործակցության համաձայնագիր, որով նախատեսվում էր նաեւ
գիտահետազոտական եւ տեղեկատվական-հրատարակչական ծրագրերի
եւ նախագծերի իրականացում: 2013 թ. մայիսի 16-ին պայմանագիր կնքվեց
նաեւ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու Մոսկվայի հոգեւոր ակադեմիայի ու Գեոր-
գյան նեմարանի միջեւ, որի առարկան աստվածաբանական կրթական,
հումանիտար գիտելիքների եւ հոգեւոր լուսավորության բնագավառնե-
րում համագործակցությունն էր, իսկ նպատակը՝ կողմերի ուսումնական,
գիտական, կրթական եւ տեղեկատվական-հրատարակչական գործու-
նեցության ու ջանքերի միավորումը՝ ի նպաստ հումանիտար գիտակր-
թական միասնական տարածքի ընդլայնման: Իսկ 2017 թ. հունիսի 17-ին
համագործակցության համաձայնագիր կնքվեց նաեւ ԱՄՆ-ի Ս. Վադիմիրի
ուղղափառ աստվածաբանական նեմարանի ու Գեորգյան հոգեւոր նեմա-
րանի միջեւ, որով նախատեսվում էր իրականացնել նաեւ ակադեմիական
անձնակազմի եւ ուսանողների փոխանակման ծրագրեր:

2013 թ. նախապատրաստական աշխատանքներ էին ծավալվել Ռուս
Ուղղափառ Եկեղեցու Կազանի հոգեւոր նեմարանի, իսկ 2015 թ. նաեւ Կրա-
կովի Հովհաննէս-Պողոս Բ.-ի անվան Բաղնայապետական համալսարանի
հետ գիտահետազոտական եւ ուսանողների փոխանակման համաձայնագ-
րեր կնքելու ուղղությամբ:

Վերատեսչությունը գնահատելի գործունեություն է ծավալել նաև ճեմարանը պահանջվող դասագրքերով, ուսումնական եւ ուսումնամեթոդական ձեռնարկներով ապահովելով⁶, ինչպես նաև Գեորգ Դ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի 200-ամյակը եւ Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի 140-ամյա հոբելյանը պատշաճ նշելու ուղղությամբ⁷: Կառույցի՝ դրվատանքի արժանի նախաձեռնություններից են նաև գրաբարի եւ թարգմանական արվեստի մեջ հմտանալը, ինչպես նաև հայ եկեղեցական մատենագրության դեռեւս անհայտ էջերը հանրայնացնելու նպատակով ճեմարանում ուսանողական «Սերմնացան» մատենաշարի հիմնադրումը⁸:

⁶ Վերատեսչության նախաձեռնությամբ 2013 թ. ընդարձակ ծանոթագրություններով վերահրատարակվել են Նրվանդ վրդ. Տեր-Մինասյանի «Ընդհանուր եկեղեցական պատմություն» (հտ. Ա., Հին եկեղեցին) եւ Վ. Ներսիսյանի «Հայ հին գրականության պատմություն» դասագրքերը: 2014 թ. լույս են տեսել Նրվանդ Տեր-Մինասյանի «Հայոց եկեղեցին» եւ Ս. Արեւշատյանի, Կ. Միրումյանի «Հայ միջնադարյան փրկսոփայություն» (մաս Ա., Հին շրջան եւ վաղ միջնադար) ուսումնաօժանդակ ձեռնարկները: 2015 թ. հրատարակվել է Դավիթ Գյուրջինյանի «Հայոց լեզու. խոսքարվեստի դասագիրք» ուսումնաօժանդակ ձեռնարկը: Թարգմանաբար լույս է տեսել նաև Գեորգիոս Ֆրիխասի «Եկեղեցական հոետորություն եւ ժամանակակից աստվածաբանական խոսքի փոխանցում» աշխատությունը: 2015 թ. տպագրվել են «Կենսաէթիկայի հիմնահարցեր» (կազմ.՝ Հրաչ սրկ. Սարգիսյան, Վարդան սրկ. Ասլանյան), 2016 թ.՝ Արշակ Տեր-Միքելյանի «Ուսումն Ս. Գրոց (Ներածություն)», 2018 թ.՝ Երեմիա Ֆունդասի «Հին Կտակարան. բովանդակությունը եւ աստվածաբանությունը» թարգմանական ուսումնաօժանդակ ձեռնարկները: «Միսական աստվածաբանություն» դասընթացի համար որպես ուսումնաօժանդակ ձեռնարկ է ծառայել նաև 2015 թ. հրատարակված «Եկեղեցու հայրերը եւ վարդապետները Սուրբ Մկրտության խորհրդի մասին» երկհատորյակը, իսկ «Աստվածաշնչի մեկնություն» դասընթացի համար՝ Սուրբ Հովհան Ոսկեբերանի «Մեկնություն մարգարեության Ներմիայ» աշխատությունը:

⁷ Այդ բնագավառում արժանահիշատակ են ճեմարանի բազմավաստակ դասախոս, պրոֆ. Պ. Հովհաննիսյանի աշխատասիրությամբ եւ ծանոթագրություններով հրատարակված ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԵՎՅԱՆ, Գեորգ Դ. Մեծագործ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց (Գ. հրատ.), Ս. Էջմիածին, 2014 եւ ՎԱՀՐԱՄ ԵՊՍ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ, Գեորգ Դ. եւ իւր ժամանակը (1814–1882), Ս. Էջմիածին, 2015 արժեքավոր աշխատությունները: Ճեմարանի հիմնադրման 140-ամյակին նվիրված համալիր միջոցառումների շրջանակում, պրոֆ. Պ. Հովհաննիսյանի ընդհանուր ղեկավարությամբ, աշխատանքներ են տարվել նաև «Նշանավոր ճեմարանականներ» մատենաշարի Գ. պրակը եւ «Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի տեսուչներ» ժողովածուն հրատարակության պատրաստելու համար: Տպագրության են նախապատրաստվել նաև պրոֆ. Կ. Միրումյանի «Հայոց փրկսոփայություն», գիրք Բ. (Թ.–ԺԵ. դարերի փրկսոփայությունը), «Հայ եկեղեցական մատենագրություն» (փրկսոփայական գիտ. ղոկտոր Հ. Քյոսեյան), Ա.–Բ., ինչպես նաև «Հայ նոր գրականության քրեատոմատիա» (պրոֆ. Վ. Գրիգորյան), Ա.–Բ. հատորները:

⁸ Տե՛ս «Սերմնացան» մատենաշար, Ա., Հակոբ պատրիարք Նալյան, Հոգեւոր գրույցներ, Ս. Էջմիածին, 2013, Բ., Գարեգին սրկ. Յովսէփեան, Եկեղեցին եւ աղքատների խնամատարություն գործը, Ս. Էջմիածին, 2017, Գ., Զգոն ծ. վրդ. Տեր-Հակոբյան, Սեր եւ ամուսնություն. ուղեցույց ընտանեկան երջանկության (փոխադր.՝ Գ. լսարանի սան Գեորգ դպիր Կարապետյան, խմբ.՝ Գարեգին վրդ. Համբարձումյան), Ս. Էջմիածին, 2018:

Ճեմարանն իր գործուն մասնակցությունն է բերել նաեւ ՀՀ ԳԱԱ՝ 2013 թ. հոկտեմբերի 17–19-ը Երեւանում կազմակերպած հայագիտական միջազգային երկրորդ համաժողովին⁹, ինչպես նաեւ «Արշալույս քրիստոնեության հայոց» միջազգային գիտաժողովին¹⁰: 2014 թ. Մայր Աթոռ Ս. էջմիածնում կազմակերպվել եւ պատշաճ մակարդակով անցկացվել է նաեւ ճեմարանի 140-ամյակին նվիրված միջազգային առաջին գիտաժողովը:

2014 թ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությանը նշվեց Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի հիմնադրման 140-ամյակը: Այդ կապակցությամբ Վեհափառ Հայրապետը, գնահատելով «հայկական ոգեկանության դարբնոց» ճեմարանի առաքելությունը, հավաստեց. «Արդարեւ, 140 տարվա ընթացքում Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանը հասակ առավ ու ամրացավ եւ մշտապես վառ պահեց ուղղափառ հավատքի եւ ազգային դպրության լույսը, կրթեց նախանձախնդրության ու ծառայասիրության բարեբեր ոգին.... Մեր ժողովրդին ճեմարանը պարգեւեց ականավոր գիտնականներ, մշակույթի մեծանուն գործիչներ, երախտարժան հոգեւոր առաջնորդներ: Սերունդներ հաջորդեցին միմյանց եւ իրենց անուններ դարեւիմ ի պահ տալով՝ անցան մշտնջենություն, իսկ նրանց գործը շարունակվեց, շարունակվում է եւ կշարունակվի միշտ (ընդգծումը. — Ա. Ք.)»¹¹:

Հոբելյանական այդ հանգրվանում մեկ անգամ եւս կարեւորելով ճեմարանի կրթական բարեփոխումների ընթացքը՝ Վեհափառ Հայրապետն իր գնահատանքը բերեց Մայր Աթոռի հոգեւոր ճեմարանի տեսչությանը, հոգեւոր դաստիարակներին ու հաստատության դասախոսական համակազմին: Եւ կարեւորելով ուսանողների հոգեւոր դաստիարակության ու զարգացման գործում դասախոսների նվիրյալ գործունեությունը՝ նշեց. «Տիրոջ զորակցությունն ենք հայցում ճեմարանում դասավանդող պատվարժան դասախոս մանկավարժներին, որ ամենայն ջանադրությամբ, մեր Եկեղեցու հոգեւոր հզորության, վաղվա լուսավոր օրվա տեսիլքով մասնակիցն են հոգեւոր սպասավորների պատրաստման գործին: Մաղ-

⁹ Տե՛ս «Հայագիտական միջազգային երկրորդ համաժողով. հայագիտությունը եւ արդի ժամանակաշրջանի մարտահրավերները», Զեկուցումների ժողովածու, Երեւան, 2014, էջ 552–554, 564–567, 571–575:

¹⁰ Տե՛ս «Արշալույս քրիստոնեության հայոց» (միջազգային գիտաժողովի նյութեր), Երեւան, 2017, էջ 77–88, 95–108:

¹¹ «էջմիածին», 2014, Ժ., էջ 96:

թում ենք բարի ծառայություն եւ ձեռքբերումներ՝ ի նպաստ ճեմարանի առաքելության առավել ու առավել արդյունավորման»¹²։ Այդ շարակարգում պետք է դիտարկել նաեւ 2014 թ. ճեմարանի ուսումնական տարեմուտի հանդեսին Վեհափառ Հայրապետի խոսքը՝ ուղղված հաստատության մանկավարժներին. «Ճեմարանի առաքելության շարունակողներն այսօր դուք եք, սիրելի՛ դասախոս մանկավարժներ։ Դուք մասնակիցն եք Հայ Եկեղեցու հոգեւոր սպասավորների, վաղվա հոգեւոր առաջնորդների, հայ մտավորականների կերտման գործին՝ ձեր հոգում կրելով վաղվա լուսավոր օրվա տեսիլքն այս հաստատության, ինչպես եւ մեր Եկեղեցու, որ աստվածօրհնյալ ուղիներում պահպանի եւ առաջնորդի մեր ժողովրդին։ Մաղթում ենք, որ դուք այս հաստատության դերի ու կարեւորության նույն գիտակցությամբ, նրա առաքելության հանդեպ նույն հավատով իրականացնեք ձեր աշխատանքները, որպեսզի ձեր նվիրյալ ջանքերը բազում պտուղներ բերեն եկեղեցական եւ ազգային մեր անդաստանում, Ավետարանի խոսքի համաձայն, մեկի դիմաց երեսուն, մեկի դիմաց վաթսուն եւ մեկի դիմաց հարյուր (Մարկ. Դ. 8)»¹³։

Ճեմարանականների նկատմամբ Հայոց Կաթողիկոսի հայրական վերաբերմունքի մեկ այլ վկայությունն այն իրողությունն է, որ միայն 2000—2014 թթ. ընթացքում «Վեհափառ Հայրապետի անմիջական տնօրինությամբ եւ օրհնությամբ Մայր Աթոռի չորս տասնյակից ավելի միաբան սովորել եւ շարունակում է ուսանել արտասահմանյան տարբեր երկրների հեղինակավոր համալսարաններում՝ ստանալով աստվածաբանական համապատասխան կրթություն։ Վերջին տարիներին Նորին Սրբության օրհնությամբ մի շարք հոգեւորականներ ուսանում են նաեւ հայաստանյան բուհերում՝ խորացնելով իրենց գիտելիքները»¹⁴։ Վեհափառ Հայրապետն այդ մոտեցումը հիմնավորել է նրանով, որ միջեկեղեցական հարաբերություններում է կումենիզմի ոգով հատկանշվող ժամանակակից մեր կյանքը պահանջում է ապահովել համապատասխան իմացությամբ հոգեւորականների պատրաստությունը։ Այս նպատակով մեծ թվով երիտասարդ հոգեւորականների հնարավորություն ընձեռվեց կրթությունը շարունակելու արտասահմանյան տարբեր աստվածաբանական կրթական հաստատություններում¹⁵։

¹² Անդ, էջ 97։

¹³ «Էջմիածին», 2014, Ժ., էջ 94—95։

¹⁴ «Էջմիածին», 2014, ԺԱ., էջ 51։

¹⁵ Տես «Էջմիածին», 2008, Ե., էջ 12։

Այս փուլում ճեմարանական կրթության բարեփոխումների մասին հավաստվում է, որ այդ գործընթացի արդյունքում հոգեւոր հաստատութիւնը «...դարձել է Հայ Եկեղեցու գիտակից ու պատրաստակամ սպասաւորներ պատրաստող օջախ՝ չկորցնելով, սակայն, համահայկական մշակութային կենտրոնի իր դերն ու նշանակութիւնը»¹⁶։ Միաժամանակ մատնանշվում է նաեւ, որ «...հայ միջնադարեան գիտական-աստուածաբանական մտասեւեռման մէջ Մայր դպրոցը կամ Մայր դպրեւանքն էր իր սաներով շէնացնում գիտափիլիսոփայական ու կրթական միտքը։ Հայոց Alma Mater-ները միշտ դէմքով ուղղուած էին դէպի ներկայի ու ապագայի իրագործումներ՝ իրենց իմաստասիրական-աստուածաբանական փնտրտուքի ճանապարհը հարթելով աւանդութեան ու փորձի ապահով եզրագծերով»։ Իրավամբ արձանագրվում է, որ «...այսօր, ահա, այդ Աւանդութեան ջահը կրկին Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանի ձեռքին է՝ իբրեւ Հայոց հողի վրայ նոր ժամանակներում հաստատուած ամենահին ու ամենատեւական բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւն։ Մեր Alma Mater-ն արդէն 140 տարի իր աշալուրջ հայեացքի ներքոյ, ասես մի անդրի, հսկում է աստուածաբանական-հայագիտական երթի ելած իր սաներին։ Մենք ամենքս նոր լոյս ու ջերմութիւն ենք մաղթում Նրա ձեռքին հուրհրատող գիտութեան ջահին»¹⁷։

Ճեմարանի կրթական բարեփոխումների հոլովույթում նաեւ փաստվում է, որ «...անգնահատելի են Վեհափառ Հայրապետի ջանքերը Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի գործունեության ուղղությամբ. նա անձամբ ղեկավարում է ճեմարանի խնդիրների առավել արդյունավետ լուծման ուղղությամբ տարվող աշխատանքները, մասնակցում մանկավարժական ժողովներին։ Հայոց Հայրապետի ցուցումով է, որ վերականգնվեցին ավարտաճառների պաշտպանութիւնը եւ սարկավագության ձեռնադրության քննութիւնները։ Նա ջանք չի խնայում, որ Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանը դառնա գիտաուսումնական կարեւոր կենտրոն եւ համալրվի անհրաժեշտ գրականությամբ, համակարգչային նոր սարքավորումներ-

¹⁶ «Էջմիածին», 2014, Ժ., էջ 5։ Առաջնորդող հոգւածում Շահե վրդ. Անանյանը լիահույս է նաեւ, որ կրթական բարեփոխումների արդյունքում «...ճեմարանի փառապանծ սերունդներից ու սաներից ստացած Աւանդութիւնն սպասում է նոր իրագործումների՝ մանաւանդ հայ աստուածաբանական մտքի անդաստանում։ Այն բացառիկ է իր ազգային խառնուածքով, բայց մեկուսացած չէ համաքրիստոնէական արժէքներին նոր որակներ պարգեւելու առումով»։ անդ, էջ 6։

¹⁷ Անդ։

րով, որոնք կնպաստեն սաների գիտելիքների հարստացմանն ու մտահո-
րիզոնի ընդլայնմանը»¹⁸:

Հոբեկյանական միջոցառումների ավարտից հետո Նորին Սրբության
հանձնարարութեամբ վերատեսչությունը ձեռնամուխ եղավ մագիստրո-
սական կրթական ծրագրերի հետագա կատարելագործման աշխատանք-
ների իրագործմանը: Այդպես ճեմարանի տեսչությունն ու ամբիոնները
հերթական անգամ զարկ տվեցին մագիստրատուրայի ուսումնական
ծրագրի լրամշակման աշխատանքներին:

Ուսումնական լրամշակված ծրագրով առաջնահերթություն համար-
վեց մասնագիտական խորացված կրթությունը: Նախապատրաստվե-
ցին եւ համակողմանի քննարկումներից հետո Վեհափառ Հայրապե-
տի հաստատմանը ներկայացվեցին ճեմարանի մագիստրատուրայի
«Աստվածաշնչագիտություն», «Դավանաբանություն», «Պատմական
աստվածաբանություն» եւ «Գործնական աստվածաբանություն» մաս-
նագիտությունների ուսումնական ծրագրերը: Այդպիսով՝ ճեմարա-
նը Հայ Եկեղեցու նվիրյալ սպասավորներ պատրաստող համահայկա-
կան աստվածաբանական կենտրոն դարձնելու, ինչպես նաեւ բարձ-
րագույն կրթությամբ նոր սերնդի հոգեւորականներ պատրաստելու
ծրագրերը կյանքի կոչելու միտումով, մագիստրատուրան անցում կա-
տարեց աստվածաբանական ու եկեղեցագիտական մասնագիտական
խորացված ուսուցման:

Մագիստրատուրայի լրամշակված ծրագրում մասնագիտական ընդ-
հանուր դասընթացները պահպանվել էին նախորդ ուսումնական ծրագ-
րից. ընդհանուր եւ մասնագիտական դասընթացները կազմվել էին կրթա-
կան նախորդ ծրագրի ընդհանուր դասընթացների տրոհումներով, ինչը
թույլ էր տվել ավելի հստակ եւ ամբողջական արտահայտել նրանց բովան-
դակությունն ու առավել մերձեցնել աստվածաբանական ընդունված մո-
տեցումներին¹⁹: Մագիստրոսական լրամշակված ծրագրում ներառվեցին
նաեւ նախկինում բացակայող «Հայագիտական կրթամասի» մասնագի-

¹⁸ «Էջմիածին», 2014, ԺԱ., էջ 50:

¹⁹ Լրամշակված ուսումնական ծրագրում նախկինում «Հայ Եկեղեցու պատմություն»
ընդհանուր դասընթացը (128 ժամ) տրոհվեց մի քանի նոր դասընթացների՝ «Հայ Եկեղեցու
պատմության աղբյուրագիտություն», «Հայ եկեղեցական մատենագիրներ եւ բնագրեր», «Հայ
աստվածաբաններ եւ աստվածաբանական բնագրեր», «Հայ Եկեղեցու երրորդաբանությունը
եւ քրիստոսաբանությունը», «Հայ Եկեղեցու էկումենիկ եւ միջկրոնական երկխոսությունները»,
«Հայ Եկեղեցու պատմության հիմնահարցեր» յուրաքանչյուրը 64 ժամով:

տական մի շարք նոր դասընթացներ²⁰։ Եւրոպական կրթական չափորոշիչներին համահունչ՝ բավարար ժամաքանակով արդյունավետ դասավանդում էր նախատեսվել նաեւ լեզվական դասընթացների համար²¹։

Մագիստրոսական ուսումնական եւ կրթական նոր ծրագրերին համահունչ՝ սահմանվեցին նաեւ ուսանողներին առաջադրվող հետեւյալ հիմնական պահանջները.

ա. Աստվածաշնչագիտության բնագավառում պահանջվող մակարդակով քաջածանոթ լինել Աստվածաշնչի մեկնողական եւ մեկնաբանական դպրոցներին, տիրապետել մեկնություն հիմնական մոտեցումներին, իրականացնել բնագրագիտական, բանասիրական եւ աստվածաբանական մեկնողական աշխատանք.

բ. Աստվածաբանության բնագավառում կարողանալ հիմնավորել քրիստոնեության աստվածային հայտնություն բացառիկությունը, Հայ Եկեղեցու դավանաբանության եւ վարդապետության դիրքերից ներկայացնել քրիստոնեական ճշմարտությունները, ուսումնասիրել ու քննաբար վերլուծել քրիստոնեության տեղի եւ դերի վերաբերյալ կրոնագիտական արդի հիմնադրույթները։ Կարողանալ քրիստոնեության աստվածային հայտնության բացառիկությունը մեկնաբանել այլ կրոնների, փիլիսոփայական եւ մշակութային երեւույթների շարակարգում, յուրացնել ջատագովության գործիքակազմը, տիրապետել աստվածաբանական փաստարկման սկզբունքներին.

գ. Ջատագովական աստվածաբանության բնագավառում կարողանալ քրիստոնեական իրողությունները հստակ սահմանազատել կրոնական այլ երեւույթներից, կարողանալ քրիստոնեական հայտնութենական տարածքում քննաբար ներկայացնել կրոնական տարբեր երեւույթները, պատկերացում ունենալ պարակրոնական համակարգերի մասին եւ կարողանալ հիմնավորել Հայ Եկեղեցու վերաբերմունքը դրանց նկատմամբ.

²⁰ Ուսումնական լրամշակված ծրագրերում հայագիտական կրթության շրջանակում նախատեսվեցին «Հայկական գաղթօջախների եւ Սփյուռքի պատմություն», «Հայ կրթական կենտրոններ», «Միջնադարյան Հայաստանի դպրոցներն ու վարդապետարանները» եւ այլ դասընթաց-մոդուլներ՝ յուրաքանչյուրը 64 ժամով։ Նույնը պետք է ասել նաեւ մագիստրոսական ուսումնական ծրագրերում ավելացված «Գրաբար բնագրեր եւ սկզբնաղբյուրներ» մասնագիտական ընդհանուր եւ ընտրովի դասընթացի վերաբերյալ։

²¹ 128 ժամով նախատեսված էր «Օտար (անգլերեն/ֆրանսերեն/գերմաներեն) լեզուների» դասավանդում, 192 ժամ պարտադիր եւ 128 ժամ ընտրովի ժամաքանակով՝ «Դասական (եբրայեցերեն, հին հունարեն, լատիներեն, ասորերեն) լեզուներ», եւ 192 ժամ՝ «Վրացերեն» (ընտրովի)։

դ. Ծիսական աստվածաբանության բնագավառում հիմնարար գիտելիքներ ունենալ Հայ Եկեղեցու ծեսի ձեւավորման ու զարգացման, Ս. Պատարագի, հայ եկեղեցական հայրերի եւ ծիսական հանգանակների երրորդաբանության, Պատարագամատույցի, Առաջադրության, Վերակոչման, Հոգեգալստի ընթերցումների եւ շարականների վերաբերյալ: Յուրացնել եւ կարողանալ մեկնաբանել Պատարագամատույցի աղոթքների քրիստոսաբանությունը, Սուրբ Աստվածածնի տոների եւ դրանց շարականների մարեմաբանությունը, Մեծ պահքի կիրակիների շարականների, Ապաշխարության եւ խոստովանության կարգի մարդաբանական նկարագիրը: Ներկայացնել Հանգստյան եւ Խաղաղական ժամերգությունների վախճանաբանական, Սուրբ Ծննդյան եւ Սուրբ Հարության ճրագալույցների ընթերցումների, Ճաշոցի հատուկ ընթերցումների (թուղթ, քարոզ, աղոթք) եւ Պսակի խորհրդի փրկագործական նկարագիրը: Մեկնաբանել Մկրտության եւ Ձեռնադրության ծիսակարգերի եկեղեցաբանական նկարագիրը.

ե. Հոգեւոր գործնական կյանքի բնագավառում մշակել քրիստոնեական ամբողջական աշխարհայացք: Հիմնովին տիրապետել Հայ Եկեղեցու դավանաբանության, հոգեւոր կյանքի եւ Ավանդության սկզբունքներին, կարողանալ հավատքի վերաբերյալ յուրացրած գիտելիքները կիրառել արդիական տարբեր հիմնահարցերի լուծման գործում, միջեկեղեցական հարաբերություններում կարողանալ մեկնաբանել Հայ Եկեղեցու դավանաբանական ճշմարտությունները, փաստարկված ժխտել Հայ Եկեղեցու դավանական էությունը նենգափոխող բոլոր մոտեցումները: Փիլիսոփայական, պատմական եւ ընդհանուր մշակութային համապատկերում տիրապետել քրիստոնեական հայտնությունական ճշմարտությունների վերլուծության սկզբունքներին: Հիմնարար պատկերացումներ ունենալ կրոնական կյանքի էության, տեսակների եւ դասակարգման մոտեցումների, «սրբություն» հասկացության, ինչպես նաեւ մարդկության պատմության մեջ կրոնական փորձի մասին, կարողանալ կրոնական (այդ թվում՝ խորհրդապաշտական) փորձը գնահատել ճգնակեցության վերաբերյալ Հայ Եկեղեցու ըմբռնման դիրքերից: Հստակ պատկերացում ունենալ հավատքի եւ բանականության փոխհարաբերության, հավատի եւ անհավատության վերաբերյալ.

զ. Հոգեւոր-հասարակական գործունեության բնագավառում հմտություններ ձեռք բերել համաքրիստոնեական եւ Հայ Եկեղեցու դավա-

նաբանական սկզբունքները պաշտպանելու եւ հիմնավորելու գործում, կարողանալ վերլուծել քրիստոնեական հավատքի հիմնադրույթների նկատմամբ քննադատական մոտեցումները, ջատագովական փաստարկման համակարգն օգտագործել քրիստոնեության արդի քննադատությունների դեմ: Հասկանալ աստվածային հայտնության տեղը մարդկության, փիլիսոփայական մտքի եւ կրոնական պատկերացումների պատմության մեջ, վերլուծել գիտական ժամանակակից տեսությունները, պատկերացում ունենալ գիտական արդի նվաճումների եւ զարգացման հեռանկարների վերաբերյալ, կարողանալ դրանք օգտագործել ջատագովական նպատակներով:

Է. Գիտահետազոտական աշխատանքի բնագավառում յուրացնել բնագրագիտական աշխատանք կատարելու մեթոդաբանությունը, հմտանալ աստվածաբանական բնագրերի հետազոտության մեջ, արագ կողմնորոշվել եւ աշխատել արխիվային փաստաթղթերի, ձեռագրերի, բնագրերի ու բառարանների հետ, պատրաստել եւ ներկայացնել աստվածաբանական բովանդակություն ունեցող զեկուցումներ, ակնարկներ ու մագիստրոսական թեզ:

Այդ ընթացքում վերատեսչության ընդհանուր ղեկավարությամբ ամբիոնների կազմակերպչական աշխատանքների անբաժան մասն է համարվել նաեւ ճեմարանի հաստիքացանկով նախատեսված պաշտոնների աշխատանքային նկարագրություն-կանոնակարգերի մշակումը: Պատրաստվել, խմբագրվել եւ ճեմարանի ուսումնամեթոդական խորհրդին ու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հոգեւոր կրթական հաստատությունների վերատեսչությանն են ներկայացվել հետեւյալ կանոնակարգերը՝

- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի (աստվածաբանական համալսարան) ուսումնական աշխատանքների գծով փոխտեսչի աշխատանքային նկարագիր (կանոնակարգ),
- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի դաստիարակության գծով փոխտեսչի աշխատանքային նկարագիր (կանոնակարգ),
- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի գիտական քարտուղարի աշխատանքային նկարագիր (կանոնակարգ),
- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի ամբիոնի գործավար-օգնականի աշխատանքային նկարագիր (կանոնակարգ),

- Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի գործավար-քարտուղարի կանոնակարգ (աշխատանքային նկարագիր):

Այդ ամենով ճեմարանի երկաստիճան կրթության շարունակական կատարելագործման արդյունքում Գարեգին Բ. Հայրապետի գլխավորությամբ նախապատրաստվեցին նաեւ հաստատությունում իրականացնելու բոլոր հիմքերը մասնագիտական հետբուժական կրթության, որը բարձրագույն մասնագիտական կրթության (մագիստրոսի, դոկտորանտուրայի մասնագետի) հենքի վրա ասպիրանտի, հետազոտողի եւ հայցորդի ծրագրով իրականացվող ուսուցումն էր²²:

Այդպես Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանում զարկ տրվեց Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված պետական ուսումնական չափորոշիչներին համահունչ հետբուժական մասնագիտական կրթություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի փաթեթ նախապատրաստելու գործընթացին:

Խնդիր առաջադրվեց մշակել ճեմարանում հետբուժական մասնագիտական կրթություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ հիմնարար այն սկզբունքները, որոնց միջոցով հնարավոր կլիներ սահմանել կրթական այդ աստիճանի համակարգային բնութագրիչները, կրթական ծրագրի իրականացման հիմքերը, ուսուցման որակի վերահսկողությունը, ինչպես նաեւ եւրոպական եւ արտասահմանյան բուհերի կրթական չափորոշիչների հետ համեմատելիության հնարավորությունները:

Բարձրագույն եւ հետբուժական կրթության մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան՝ հաշվի առնելով մասնագիտական հոգեւոր կրթության առանձնահատկությունները՝ Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ մշակվեցին ճեմարանի հետբուժական մասնագիտական կրթության չափորոշիչները: Դրանք բովանդակում էին կրթական հիմնական ծրագրի ընդհանուր պահանջները, պարտադիր նվազագույնի շեմը, ծրագրի իրականացման պայմանները, հետբուժական մասնագիտական կրթության ուսուցման կազմակերպման ժամկետները, շրջանավարտների պատրաստվածության մակարդակի եւ ամփոփիչ որակավորման ձեւերը:

²² Տե՛ս «ՀՀ օրենքը բարձրագույն եւ հետբուժական մասնագիտական կրթության մասին», հոդվ. 3:

Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանում հետբուհական մասնագիտական կրթությունը պետք է իրականացվեր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հաստատած «Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի (աստվածաբանական համալսարան) ասպիրանտուրայի ընդունելության եւ ուսուցման կարգով»։ Նրանում սահմանված «Աստվածաբանություն» մասնագիտության ասպիրանտական կրթության չափորոշիչները լիովին համահունչ էին ՀՀ կառավարության 2016 թ. փետրվարի 25-ի №238-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում ասպիրանտուրայի ընդունելության եւ ուսուցման, դոկտորանտուրայի եւ հայցորդության ձեւակերպման» կարգին, ինչպես նաեւ եւրոպական միասնական կրթական տարածքի համար հաստատված պահանջներին։ Մայր Աթոռում մշակված կարգի համաձայն՝ ճեմարանում հետբուհական մասնագիտական կրթություն իրագործելու հիմնական նպատակը բարձրորակ մասնագետներ պատրաստելու միջոցով աստվածաբանության զարգացումն էր, որը նաեւ կարող էր դառնալ հիմն՝ ճեմարանը աստվածաբանական, գիտակրթական եւ հետազոտական կենտրոնի վերածելու գործում։ Առկա ուսուցման համար ծրագրի յուրացման չափորոշիչ ժամանակը 3 տարի էր։

Հաստատված կարգի համաձայն՝ ճեմարանի ասպիրանտուրայում ընդունելությունը պետք է կատարվեր մրցութային կարգով։ Համապատասխան փաստաթղթերի առկայության դեպքում մրցույթին կարող էին մասնակցել մագիստրոսի կամ դիպլոմավորված մասնագետի կրթական աստիճան ունեցողները²³։ Ճեմարանի ասպիրանտուրայի ընդունելությունը սահմանված ժամանակահատվածում պետք է իրականացնեին Ամենայն Հայոց Հայրապետի հաստատած ընդունող եւ մասնագիտական հանձնաժողովները²⁴։ Ճեմարանում ասպիրանտական ուսուցումն անվ-

²³ Ընդունելության մրցույթին մասնակցելու պարտադիր պայման էր հաստատված մասնագիտությամբ հրատարակված առնվազն մեկ գիտական աշխատանքի կամ առնվազն տպագրական 20 էջի ծավալով գիտական ռեֆերատի առկայությունը։ Գրախոսվող գիտական ամսագրերում դիմորդի հրատարակած գիտական հոդվածը եւ/կամ հոդվածներն ընդունելի էին համարվում ըստ հաստատված ցուցակի, իսկ գիտական ռեֆերատը՝ միայն մասնագիտական ամբիոնի գրավոր դրական գրախոսականի առկայության դեպքում։

²⁴ Ասպիրանտուրայի ընդունելության հայտարարությունը պետք է փակցվեր ճեմարանի կողմից նախատեսված վայրում եւ տեղադրվեր հաստատության պաշտոնական կայքէջում։ Նրանում մասնագիտական քննությունն սկսելուց առնվազն մեկ ամիս առաջ պետք է տեղադրվեր նաեւ քննական հարցաշարը, իսկ յոթ աշխատանքային օր առաջ՝ մասնագիտական քննության անցկացման օրը, տեղը, ժամը եւ ընթացակարգային

ճար է, իսկ ընդունելությունն իրականացվում է դիմորդի մրցութային ընդունելության քննությունների արդյունքների հիման վրա: Ճեմարանի ընդունող հանձնաժողովը թեկնածուին մասնագիտական քննությանը մասնակցելու իրավունք պետք է վերապահեր միայն «Օտար լեզու» եւ «Խնֆորմատիկա եւ տեղեկատվահաղորդակցական հիմունքներ» առարկաներից պահանջվող միավորը հավաստող վկայականի եւ (կամ) տեղեկանքի առկայության դեպքում: Մասնագիտական քննությունը գնահատվում է 20 (քսան) միավորանոց սանդղակով: Քննությունը համարվում է հանձնված, եթե դիմորդն ստացել է առնվազն 13 (տասներեք) միավոր: Դիմորդի գիտելիքները գնահատվում են հանձնաժողովի յուրաքանչյուր անդամի նշանակած գնահատականի միջին թվաբանականով: Սահմանված էին նաեւ մասնագիտական քննության բողոքարկման եւ ասպիրանտների հրամանագրման ընթացակարգերը, ինչպես նաեւ դիմորդների հավասար գնահատականների դեպքում՝ հաշվի առնվող հաջորդական ցուցանիշները:

Հստ ճեմարանի ասպիրանտական ուսուցման կարգի՝ հրամանագրումից հետո ասպիրանտը պետք է ունենար հաստատության գիտական խորհրդի հաստատած աշխատանքային ծրագիր, գիտական ղեկավար եւ տարեկան առնվազն 36 ժամ գիտամանկավարժական ծանրաբեռնվածություն: Աշխատանքային ծրագրով նախատեսված շրջանում ամբիոնը եւ գիտական խորհուրդը պարբերաբար պետք է լսեին եւ քննարկեին ասպիրանտների ու նրանց գիտական ղեկավարների հաշվետվությունը, իսկ տարեկան մեկ անգամ ասպիրանտը պետք է որակավորվեր ամբիոնի, ապա ճեմարանի գիտական խորհրդի կողմից: Որակավորումը չանցած ասպիրանտը հրամանով պետք է ազատվեր ասպիրանտուրայից: Հեռացված ասպիրանտի վերականգնումն ուսումը շարունակելու համար կարող էր իրագործվել ըստ գործող կարգի: Սահմանված էր նաեւ ասպիրանտների գիտական ղեկավարի աշխատանքի վարձատրության չափը: Առկա ուսուցման յուրաքանչյուր տարվա համար սահմանված էր նաեւ երկամսյա արձակուրդ:

«Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեորգյան հոգեւոր նեմարանի (աստվածաբանական համալսարան) ասպիրանտուրայի ընդունելության եւ ուսուց-

պահանջները: Մասնագիտական քննության անցկացման ձեւը (գրավոր կամ բանավոր) սահմանում էր ընդունող հանձնաժողովը: Բանավոր քննությունը պետք է ձայնագրվեր եւ քննության արդյունքները հրապարակելուց հետո պահպանվեր առնվազն 24 ժամ:

ման կարգով» սահմանված էին մաեւ փոխկապակցված երկու՝ կրթական եւ հետազոտական մասերից բաղկացած ասպիրանտական ուսուցման շափորոշիչները: Կրթական ոլորտում ասպիրանտը պետք է հանձներ ուսումնական ծրագրով նախատեսված քննություն (քննություններ) եւ ստուգարք (ստուգարքներ), այդ թվում՝ մասնագիտական քննություն, սահմանված ժամկետում պետք է կատարեր թեկնածուական ատենախոսության ծրագրով նախատեսված աշխատանքներ, գրեր ատենախոսությունը եւ ամբիոնում անցկացնէր դրա նախնական քննարկում: Ուսուցման ընթացքում ասպիրանտը կարող էր լիարժեք օգտվել Մայր Աթոռի մատենադարանից, գրադարաններից, արխիվից, ճեմարանի համակարգչային սարքավորումներից, գործուղումների իրավունքից եւ այլն:

Ասպիրանտական կրթության եզրափակիչ արդյունք էր հաստատված թեկնածուական ատենախոսության պաշտպանությունը, որի իրավունքն ունէին այն ասպիրանտները, որոնք կատարել էին թեկնածուական որակավորման բոլոր պահանջները: Ատենախոսություն պաշտպանած ասպիրանտները պետք է ստանային «աստվածաբանության (աստվածաբանական գիտությունների) թեկնածուի» գիտական աստիճան: Թեկնածուական որակավորման պահանջները կատարած, բայց ատենախոսություն չպաշտպանած ասպիրանտին, իր ցանկությամբ, անվճար պետք է տրվէր ճեմարանի սահմանած ակադեմիական տեղեկանք՝ հաստատության ղեկավարին դիմում ներկայացնելուց հետո հինգ աշխատանքային օրվա ընթացքում:

Տեւական ֆնանսկումներից ու համակողմանի ուսումնասիրությունից հետո ճեմարանի՝ հետբուհական կրթություն իրագործելու փաստաթղթերի փաթեթը ներկայացվեց ՀՀ ԿԳ նախարարություն, իսկ Մայր Աթոռ 2016 թ. սեպտեմբերի 30-ին դիմեց ՀՀ ԿԳ նախարարին՝ առաջարկելով թույլ տալ ճեմարանում իրականացնել հետբուհական կրթություն եւ բացել ասպիրանտուրա:

Հարցի լուծման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կրթության եւ գիտության նախարարը, «Հայաստանի Հանրապետության ասպիրանտուրայի եւ դոկտորանտուրայի բացման եւ դադարեցման փորձաքննության չափանիշներ» №694-Մ հրամանով հաստատված պահանջներին համապատասխան, հանձնարարեց անցկացնել համապատասխան փորձաքննություն: Այնուհետեւ հիմք ընդունե-

լով անցկացված փորձաքննության արդյունքները՝ ՀՀ ԿԳ նախարարի 2016 թ. հոկտեմբերի 6-ի №987-Ա/2 հրամանով Գեուրգյան հոգեւոր ճեմարանում (աստվածաբանական համալսարան) բացվեց ասպիրատուրա՝ «ԻԵ-00.01 Աստվածաբանություն» մասնագիտությամբ: Այդպես Վեհափառ Հայրապետի հետեւողական գործունեության արդյունքում հոգեւոր ճեմարան-աստվածաբանական համալսարանը վերածվեց աստվածաբանական, գիտակրթական եւ հետազոտական կենտրոնի: Ճեմարանում ստեղծվեցին բոլոր հիմքերը բազմակողմանի զարգացած հոգեւորականներ, աստվածաբան-գիտնականներ, կրոնագիտական բարձրագույն ուսկալւորման այլ մասնագետներ, ինչպես նաեւ հոգեւոր կրթական հաստատությունների համար մանկավարժական համակազմ պատրաստելու համար:

Ճեմարանի կրթական բարեփոխումների հոլովույթում մնում էր կատարել եւս մեկ փայլ՝ ատենախոսություններ պաշտպանելու համար հաստատությունում բացել պետականորեն ճանաչված «Աստվածաբանություն» մասնագիտության մասնագիտական խորհուրդ: Այդ նպատակին հետամուտ՝ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը 2016 թ. հոկտեմբերի 3-ին պահանջվող հայտ ներկայացրեց ՀՀ բարձրագույն ուսկալւորման հանձնաժողով՝ առաջարկելով Գեուրգյան հոգեւոր ճեմարանում «Աստվածաբանություն» մասնագիտությամբ բացել թեկնածուական ատենախոսություններ պաշտպանելու մասնագիտական խորհուրդ:

Հիմք ընդունելով ճեմարանի աստվածաբանական գիտակրթական եւ հետազոտական կենտրոն լինելու փաստը՝ ՀՀ բարձրագույն ուսկալւորման հանձնաժողովը 2016 թ. հոկտեմբերի 7-ի 84-Ա կարգադրությամբ Ս. Էջմիածնի Գեուրգյան հոգեւոր ճեմարանում ստեղծեց Աստվածաբանության 058 մասնագիտական խորհուրդը, որին իրավունք վերապահվեց ԻԵ.00.01 — Աստվածաբանություն (աստվածաբանական գիտություններ) մասնագիտությամբ կազմակերպել թեկնածուական ատենախոսությունների պաշտպանություն: ԲՈՀ-ի որոշմամբ հաստատվեց նաեւ մասնագիտական խորհրդի կազմը:

Այդ ամենը փաստում են, որ աչքի առջեւ ունենալով ապագայի հզոր ու միաձուլվ Հայ Եկեղեցու տեսլականը՝ Գարեգին Բ. Վեհափառ Հայրապետն իր կազմակերպչական անխոնջ ջանադրությամբ 2010-ական թվականներին հետեւողականորեն շարունակեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեուրգյան հոգեւոր ճեմարանի կրթական բարենորոգումների գործըն-

Թացը: Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետեւողական ու նախանձախնդիր գործունեությունն այդ ուղղությամբ ճեմարանի կյանքում նշանավորվեց նրանով, որ՝

ա. Հանրապետության կառավարության հաստատած պետական կրթական չափորոշիչների պահանջներին համապատասխան նեմարանին տրվեց բակալավրի եւ մագիստրոսի անժամկետ կրթական ծրագրեր իրականացնելու իրավունք,

բ. Ճեմարանը սահուն անցում կատարեց կրթական եռաստիճան համակարգի, պետական կրթական չափորոշիչների պահանջներին համահունչ սկսեց իրագործել հետբուհական (ասպիրանտական) կրթություն,

գ. Ճեմարանը վերածվեց գիտակրթական եւ հետազոտական կենտրոնի ու այդ ոլորտներում նույնպես միացավ Հանրապետության ու եւրոպական միասնական կրթական տարածքին,

դ. Գեւորգյան հոգեւոր նեմարանում բացվեց «Աստվածաբանություն» մասնագիտությամբ թեկնածուական ատենախոսություններ պաշտպանելու մասնագիտական խորհուրդ:

Այդ ամենով ի կատար ածվեց նաեւ Նորին Սրբության՝ կրթական բարեփոխումների միջոցով Գեւորգյան հոգեւոր նեմարանում «իրական բովանդակություն ունեցող բարձրագույն կրթական գործունեություն կազմակերպելու» ծրագիրը:

Այսօր եւս շարունակվում են ճեմարանի սաների կրթական ու դաստիարակչական մակարդակի բարձրացման ուղղությամբ տարվող աշխատանքները, որոնք մշտապես գտնվում են Նորին Սրբության ուշադրության կենտրոնում:

Р Е З Ю М Е

На основе анализа фактического материала в статье исследуется процесс образовательных перемен духовной академии «Геворкян» Первопрестольного Святого Эчмиадзина при Католикосе Всех Армян Гарегине II в 2010-х годах.

Показывается, что в результате последовательной преобразовательной деятельности Гарегина II в Духовной академии, во-первых, было введено двухуровневое обучение (бакалавриат, магистратура), а учебные программы бакалавриата и магистратуры в своей концептуальной основе полностью стали

соответствовать армянским государственным и европейским образовательным стандартам. Вследствие этого Духовной академии было дано право осуществлять бессрочные образовательные программы «бакалавра» и «магистра» по аккредитованной специальности «богословие».

Во-вторых, были созданы все основания для повышения уровня профессиональной подготовки выпускников, была основана программа послевузовского профессионального образования (аспирантская подготовка).

В-третьих, вследствие вышеназванных перемен Духовная академия «Геворкян» стала научно-образовательным и научно-исследовательским центром по аккредитованной специальности «богословие», чем был сделан существенный шаг для дальнейшей интеграции в единое европейское образовательное пространство.

И, в-четвертых, ВАК РА дал Духовной академии разрешение на открытие специализированного совета по защите кандидатской диссертации по специальности «богословие».

Показывается также, что вопросы привлекательности, эффективности и дальнейшего повышения качества, расширения доступа к получению высшего духовного образования и контроля качеством образования, а также расширение мобильности высшего образования по сей день занимают должное место в повседневной деятельности Католикоса Всех Армян Гарегина II.

SUMMARY

This article is an investigation of educational reforms undertaken under the leadership of His Holiness Karekin II, Catholicos of All Armenians, at the Gevorkian Theological Academy of the Mother See of Holy Etchmiadzin during the decade commencing in 2010.

It demonstrates that during the Pontificate of the Catholicos of All Armenians and as a result of His Holiness' reforms, the two-degree academic program was introduced, namely, baccalaureate and master's programs, and the contents of the academic program were made to conform to the requirements of both the authorities of the Republic of Armenia and the standards of the European integrated educational program. As a result of these reforms, the Academy was granted accreditation, with no time limits, to undertake Bachelor's and Master's degree programs with the

specialization of theology; secondly, measures were taken to ensure a higher level of competence among the graduates, and the Academy was able to lay the foundations of postgraduate studies; thirdly, as a result of the preceding steps, the Academy, now accredited as a specialized institution, became a center for scholarly, educational and research activities, which was a major step in its integration into the European integrated educational space; fourthly, a specialized committee was established by the Supreme Certifying Commission to oversee and supervise the process of conferring PhD degrees in theology.

The article also confirms the fact, that the academic and educational reforms are ongoing, and that these efforts are continually within the purview of His Holiness.

